

LIMES
PLUS

ČASOPIS ZA DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE NAUKE

**NACIONALIZACIJA
KONFISKACIJA
RESTITUCIJA**

HESPERIA*edu*

ISSN 1820-0869

Broj 2/2014

Naučna redakcija:

*Ivo GOLDSTEIN, Erick GORDI,
Egidio IVETIC, Dušan JANJIĆ,
Predrag MATVEJEVIĆ, Anelka
MIHAJLOV, Aleksandar MIRKOVIĆ,
Vuk OGNJANOVIĆ, Darko
TANASKOVIĆ, Predrag SIMIĆ,
Christine SINAPI, Aleksandra
STUPAR, Josip VRANDEČIĆ*

**Projekat NACIONALIZACIJA,
KONFISKACIJA, RESTITUCIJA
pomogli: Ministarstvo prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja i Grad
Beograd, Sekretarijat za finansije**

Izdavač

HESPERIA^{edu}

Beograd, Francuska 14
E-mail: h.edu@eunet.rs
www.limesplus.rs; www.hedu.biz
www.komunikacija.org

Za izdavača

Zorica STABLOVIĆ BULAJIĆ

Tematski broj objavljen u saradnji
sa: *NBI Istraživačkim centrom za
društvene nauke i umetnost i
Naučnim društvom za istoriju
zdravstvene kulture*

Odgovorni urednik

Nikola SAMARDŽIĆ

Izvršna redakcija:

*Haris DAJČ, Aleksa DMITROVIĆ
Zorica STABLOVIĆ BULAJIĆ,
Maja VASILJEVIĆ (sekretar),
Alenka ZDEŠAR ČIRILOVIĆ*

Tehnički urednik

Predrag Knežević

Lektorka

Sonja Mićunović

Prodaja i pretplata

h.edu@eunet.rs; +381 11 72 46 023

Štampa

Instant system, Beograd

AUTORI:

Vesna S. ALEKSIĆ – Institut ekonomskih nauka,
Beograd

Herbert BLOCK – World Jewish Restitution
Organization, American Jewish Joint
Distribution Committee

Ivan ČEREŠNJEŠ – World Jewish Restitution
Organization, Hebrew University, Jerusalem

Haris DAJČ – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

Nachliel DISON, World Jewish Restitution Organization

Wesley A. FISHER – Conference on Jewish Material
Claims Against Germany and World Jewish
Restitution Organization

Evan HOCHBERG – Conference on Jewish Material
Claims Against Germany and World Jewish
Restitution Organization

Hannah M. LESSING – National Fund of the Republic
of Austria for Victims of National Socialism

Stevan LILIĆ – Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet
Slobodanka POPOVIĆ – advokat

Ognjen RADONJIĆ – Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet

Mirjana ROTER BLAGOJEVIĆ – Univerzitet u
Beogradu, Arhitektonski fakultet

Nikola SAMARDŽIĆ – Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet

Nikola ŠUICA – Univerzitet umetnosti u Beogradu,
Fakultet likovnih umetnosti

Photini TOMAI-CONSTANTOPOULOU – Hellenic
Ministry of Foreign Affairs, Athens

Maja VASILJEVIĆ – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

Miodrag ZEC – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд
32

LIMES plus : časopis za društvene i humanističke nauke /
odgovorni urednik Nikola Samardžić. - 2004, br. 1- . - Beograd :
Hesperia edu, 2004- (Beograd : Instant system). - 24 cm

Tri puta godišnje
ISSN 1820-0869 = Limes plus
COBISS.SR-ID 114047756

Deo I – Novi idejni i moralni KONSENZUS

- 7 Nikola SAMARDŽIĆ: Nacionalizacija, konfiskacija i restitucija: Istorijska, pravna i politička pitanja
- 25 Strahinja SEKULIĆ: Od restitucije koristi za građane ali i za državu

INTERVJU

Deo II – Vladavina prava i TRANZICIJA

- 31 Ognjen RADONJIĆ i Miodrag ZEC: Chasing Its Own Tail for Seven Decades: The Serbian Quest for Self-Reformation
- 45 Mirjana ROTER BLAGOJEVIĆ: The Impact of the Restitution on the Preservation of Cultural and Architectural Heritage and the Urban Development of Modern Belgrade
- 57 Wesley A. FISHER: Restitution of Art, Judaica, and Other Cultural Property Plundered in Serbia During World War II
- 67 Photini TOMAI-CONSTANTOPOULOU: Property of Jewish Greeks in Context of the Holocaust: Legal Status, German Occupation and Post War, Restitution and Memory
- 77 Hannah M. LESSING: Belated Justice – Experiences with Restitution in Austria
- 87 Herbert BLOCK, Nachliel DISON, Wesley A. FISHER, Evan HOCHBERG and Ivan ČEREŠNJEŠ: Restitution in Serbia, February 2014

Deo III – Rekapitulacija sećanja: POSLEDICE i obeštećenja

- 109 Vesna S. ALEKSIĆ: Sudbina jevrejskog kapitala tokom nemačke okupacije Srbije 1941–1944
- 123 Nikola ŠUICA: Preuzeta i izmenjena zdanja jevrejskog vlasništva u Beogradu
- 139 Haris DAJČ i Maja VASILJEVIĆ: „Kretanje” nepokretne imovine beogradskih Jevreja kao posledica Holokausta
- 155 Stevan LILIĆ i Slobodanka POPOVIĆ: Posledice nepriznavanja svojstva korisnika oduzete imovine i/ili obeštećenja
- 161 World Jewish Restitution Organization: Position Paper on Restitution in Former Yugoslavia
- 173 Uputstvo za autore
- 175 Notes for Contributors

LIMES
PLUS

ČASOPIS ZA DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE NAUKE

**NACIONALIZACIJA
KONFISKACIJA
RESTITUCIJA**

Deo III

**Rekapitulacija sećanja:
POSLEDICE i obeštećenja**

POSLEDICE NEPRIZNAVANJA SVOJSTVA KORISNIKA ODUZETE IMOVINE I/ILI OBEŠTEĆENJA

*Stevan LILIĆ, Pravni fakultet,
Univerzitet u Beogradu i
Slobodanka POPOVIĆ, advokat*

U radu se analizira 'Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju Republike Srbije' iz 2011. godine i njegov uticaj na proces restitucije u Srbiji. Pomenutim Zakonom nisu precizno regulisane neke situacije sa oduzetom imovinom kada nije priznato svojstvo korisnika svim naslednicima bivšeg vlasnika oduzete imovine koji su podneli zahtev. U ostvarivanju cilja ovog Zakona, za obeštećenje licima kojima je učinjena nepravda oduzimanjem privatne imovine i to primenom državne sile, u ovom radu se ističe da na državi treba da bude teret dokazivanja prava na vraćanje imovine, a ne na građanima koji podnose zahtev. Imajući to u vidu, neophodne su izmene i dopune Zakona, tako što bi se izričito propisalo da u postupku restitucije oduzeta imovina zadržava svoju celovitost i posle smrti bivšeg vlasnika, zatim, tako što se oduzeta imovina mora vratiti, odnosno u celini isplatiti obeštećenje naslednicima koji su podneli zahtev ili im je priznato svojstvo korisnika.

Ključne reči: Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju Republike Srbije, oduzeta imovina, obeštećenje, država, Srbija, Agencija za restituciju

*ŽAKONOM O VRAĆANJU ODUZETE IMOVINE I
obeštećenju (Službeni glasnik RS 72/2011) nije propisano šta biva sa oduzetom
imovinom u sledećim situacijama:*

- 1) kad Agencija za restituciju ne prizna svojstvo korisnika svim naslednicima bivšeg vlasnika oduzete imovine koji su podneli zahtev;
- 2) kad zahtev za vraćanje ne podnesu svi naslednici bivšeg vlasnika, ili ga podnesu po isteku roka za podnošenje prijave, koji je propisan Zakonom;
- 3) kad iza bivšeg vlasnika oduzete imovine nije ostalo naslednika, koji po odredbama Zakona mogu steći svojstvo korisnika oduzete imovine, odnosno korisnika obeštećenja.

Zakonom su samo ovlaš dotaknuta prva dva pitanja, utoliko što je propisano da podnosioci zahteva za ostvarivanje prava po odredbama ovog Zakona koji nisu određeni za korisnike, mogu svoja prava ostvarivati u parničnom postupku – podnošenjem tužbe protiv lica koja su određena za korisnike, odnosno zakonske naslednike (član 47. stav 11.).

Iz navedenih odredaba mogu se izvesti potpuno suprotni pravni zaključci:

- da se oduzeta imovina u celini vraća, odnosno u celini obeštećuje njena vrednost onim zakonskim naslednicima koji su blagovremeno podneli zahteve, s tim što protiv njih ostali podnosioci, kojima nije priznato svojstvo korisnika, imaju pravo da podnesu parničnu tužbu;
- da se oduzeta imovina vraća naslednicima bivšeg vlasnika samo u delu koji bi im pripao po propisima o nasleđivanju, a ostatak imovine ostaje u vlasništvu države, što izaziva pitanje da li se tužba protiv korisnika oduzete imovine/obeštećenja uopšte može podneti.

Dodatnu nejasnoću uzrokuje i to što je članom 47. stav 11. Zakona ovlašćene za podnošenje tužbe ograničeno samo na podnosiocima zahteva koji nisu određeni za korisnike, odnosno naslednike. Sa druge strane, navedenim odredbama nije definisano koja prava ta lica mogu ostvarivati u parničnom postupku protiv lica koja su određena za korisnike, a nisu ih mogla ostvariti u upravnom postupku pred Agencijom za restituciju. U tom smislu, postavlja se pitanje, da li se sada pojavljuje sukob stvarne nadležnosti Agencije za restituciju, kao upravnog organa i parničnog suda. Odnosno, da li u ovom slučaju parnični sud može da menja odluku Agencije i utvrdi pravo iz Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju licu kome to pravo nije priznato odlukom Agencije.

Kad su u pitanju zakonski naslednici bivših vlasnika oduzete imovine, imajući stalno u vidu cilj Zakona, smatram da za pitanje obima vraćanja imovine, nije od pravnog značaja da li su svi ili samo neki zakonski naslednici podneli zahtev za

vraćanje oduzete imovine – iz prostog razloga što je nasleđivanje oduzete imovine samo pravna fikcija, s obzirom na to da oduzeta imovina i nije mogla biti predmet nasleđivanja, jer u vreme delacije bivšeg vlasnika nije bila u njegovom vlasništvu.

S tim u vezi je i pitanje stranih državljana. Otežan je pristup restituciji čak i pripadnicima srpskog naroda ili drugog naroda u Republici Srbiji, koja imaju strano državljanstvo. Pod tim podrazumevam da Zakon nije rešio pojedine životne situacije, kao na primer: šta biva ako je bivši vlasnik bio domaći državljanin, a njegov je naslednik strani državljanin, ili je bivši vlasnik bio strani državljanin, a njegov je naslednik domaći državljanin ili je bivši vlasnik u vreme oduzimanja imovine bio domaći državljanin, a kasnije je stekao strano državljanstvo – slučajevi državljana novoformiranih država posle raspada Jugoslavije, ili politička i ekonomska emigracija građana nakon oduzimanja imovine konfiskacijom uz gubitak građanskih prava. Postavlja se pitanje da li je pravedno i u skladu sa ciljem Zakona, da se i u takvim slučajevima zahteva reciprocitet za bivše vlasnike i njihove naslednike.

Smatram da bi propust zakonodavca da izričitim odredbama utvrdi pravnu sudbinu oduzete imovine koja nije vraćena svim naslednicima bivšeg vlasnika, trebalo otkloniti noveliranjem Zakona, kojim bi se cilj Zakona izrazio na nedvosmislen način.

Cilj Zakona proizlazi iz samog njegovog naziva, kao i osnovnih odredaba tog Zakona. A to je da se licima kojima je učinjena nepravda pa im je oduzeta njihova privatna imovina primenom državne sile, oduzeta imovina pre svega, vrati u naturalnom obliku, a ako to nije moguće da im se isplati obeštećenje u skladu sa Zakonom.

U ostvarivanju takvog cilja Zakona država bi trebalo da u postupku restitucije preuzme teret dokazivanja prava na vraćanje imovine, a ne građani, koji podnose zahtev. Jer, ne treba zaboraviti da je građanima država otela imovinu i koristi je bez naknade, a ne obratno, pa bi država trebalo da zna šta je i kome oduzela. Stoga bi trebalo da bude dovoljno da podnosioci zahteva za vraćanje dokažu, ili pruže indicije da su bili vlasnici konkretne oduzete imovine, a njihovi naslednici i svoju pravnu vezu sa bivšim vlasnikom. Umesto toga, od podnosilaca zahteva se traži da dostave originalna rešenja o tzv. podržavljenju, doneta pre više od pedeset godina, razna uverenja, potvrde, projekte, planove itd, kako bi tobože stekli pravo na vraćanje, iako im to pravo pripada po samom Zakonu. Tako se država stavlja u povlašćeni položaj kao jača strana u odnosu na podnosioc zahteva, propisujući uslove i obaveze slabijoj strani – bivšim vlasnicima i njihovim naslednicima da toj

istoj državi dostave dokaze koje država već ima, ili bi morala da ih ima. čime se otimanje tuđe privatne imovine u korist države po drugi put legalizuje.

To se takođe odnosi se i na propisivanje prekluzivnog roka za povraćaj imovine, iako svojinska prava nigde u svetu, pa ni kod nas, ne zastarevaju.

Na osnovu svega navedenog, ovim radom ukazujem na nužnost izmena i dopuna Zakona, utoliko što bi se izričito propisalo da u postupku restitucije oduzeta imovina zadržava svoju celovitost i posle smrti bivšeg vlasnika, pa se u celini mora vratiti u vlasništvo, ili se za nju u celini isplaćuje obeštećenje onim njegovim naslednicima koji su podneli zahtev, odnosno kojim je priznato svojstvo korisnika.

Izmenama i dopunama Zakona, isto tako, trebalo bi obezbediti pravo na vraćanje ili obeštećenje svim bivšim domaćim i stranim vlasnicima oduzete imovine i njihovim naslednicima bez obzira na državljanstvo, osim licima koja su bila pripadnici okupacionih snaga na teritoriji Republike Srbije za vreme Drugog svetskog rata, kao i njihovim naslednicima.

Pravna sudbina oduzete imovine, čiji je vlasnik preminuo ne ostavljajući naslednike, uopšte se ne pominje u Zakonu, tako da država i dalje ostaje njen vlasnik. Možda bi trebalo razmotriti mogućnost da se ta imovina pokloni građanima preko fondova penzijskog, invalidskog i zdravstvenog osiguranja, ustanova kulture, obrazovnih organizacija, zaštite dece i sl, a svakako bi je trebalo sačuvati od tajkunske privatizacije.

Zakonska akta:

Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju Republike Srbije. 2011. *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/2011 od 28.9.2011. godine.

Summary:

CONSEQUENCES OF NOT RECOGNIZING THE STATUS OF CLIENT IN CONFISCATION OF PROPERTY AND/OR COMPENSATION

The Law on Returning of Confiscated Property and Compensation of the Republic of Serbia (2011) does not precisely stipulate certain cases confiscation to persons which have not been granted the status of client as inheritors of the former property owner who have submitted compensation requests. As

the goal of this Law is to render justice to persons whose property has been confiscated by repressive means of the state, the burden of proof on the return of the property should be on the state, and not on the citizen submitting the compensation request. Bearing this in mind, this Law needs to be amended to include precise stipulations stating that the property needs to be treated as a total entity following the death of the owner, in the sense that the property should be returned as a total entity, i.e. financially compensated in total to inheritors which have submitted compensation requests and who have been granted status of client.

Key words: The Law on Returning of Confiscated Property and Compensation
RS, restitution, confiscated property, compensation, state, Serbia,
Agency for Restitution

Prijavljen: 30. 8. 2014.
Recenziran: 15. 9. 2014.
Prihvaćen: 20. 9. 2014.